

Anatomija finančnega umora

Rastko Močnik:

Ob delavskem gibanju, ki je za evropske razmere v Sloveniji močno, in ob praznini v organizaciji družbenega gospodarstva se odpirajo zgodovinske priložnosti v boju delovnih množic za družbeno pravičnost in za izhod iz kapitalizma.

Politika slovenske vlade do Grčije je podaljšek politike do lastnega ljudstva. Od Aten zahtevajo privatizacije, doma razprodajajo.

Buržoazni blok v slovenski politiki je prav tako destruktiven, kakor so bile buržoazne vlade v Grčiji. A ta destrukcija je hkrati konstrukcija: ko uničujejo socialno državo, vzpostavljajo drugačno državo nove vrste.

Grški dolg je tudi naš problem

Sredi avgusta je evropska komisija z Grčijo podpisala tretji memorandum o soglasju, s katerim je Grčija dobila 86 milijard evrov, da izplača zapadle obveznosti in dokapitalizira zasebne banke. Memorandum določa politične pogoje posojila. Po oceni nekdanjega finančnega ministra **Janisa Varufakisa** ti pogoji onemogočajo, da bi Grčija dolg kdaj res poplačala.

Sedanje zahteve evropske komisije zgolj ponavljajo in zaostrejuje pogoje, s katerimi so Grčiji odobrili že prejšnji posojili. Prav uresničevanje teh zahtev je državo prisililo, da se je še tretjič zadolžila. Zato je Varufakisov skepticizem videti upravičen. A pritiski na Grčijo niso le ekonomsko iracionalni, dramatično tudi razdirajo grško družbo.

Družbene spremembe, ki so jih povzročile prejšnje zahteve upnikov, je raziskal odbor za resnico o grškem javnem dolgu. Odbor je aprila letos ustanovila predsednica grškega parlamenta **Zoe Konstantopoulou**. Sestavljajo ga ugledni grški in mednarodni strokovnjaki in strokovnjakinje, znanstveno ga koordinira izvedenec za državne dolgove dr. **Eric Toussaint**. V nadaljevanju povzemam tiste ugotovitve odbora, ki najbolj nazorno kažejo družbene učinke izsiljevanja trojke in evrskih držav, torej tudi Slovenije.

Po vstopu Grčije v EU leta 1981 je javni dolg strmo naraščal do leta 1993. Gibanje se je potem umirilo, leta 2007 pa je dolg podivjal navzgor. Dve tretjini dolga sta nastali zaradi zelo visokih obrestnih mer, ki so povzročile »učinek snežene kepe«. K preostalemu dolgu so prispevali zlasti pretirani obrambni izdatki, ki jih je tudi v Grčiji napihnila vrsta še neraziskanih korupcijskih mahinacij. Pomemben vir dolga so še: nizko obdavčenje kapitala in bogastva ter sistem, ki omogoča kapitalu in bogatašem, da se izogibajo plačevanju davkov in prispevkov; nesposobnost države, da izterja davke in prispevke; davčne utaje; nezakonito odtekanje kapitala iz države. Ocenjujejo, da je med letoma 2003 in 2009 iz države ušlo vsaj 202,5 milijarde evrov. Devet velikih firm se je obveznostim v Grčiji izognilo, tako da je z Luksemburgom sklenilo tajne sporazume o fiktivnih denarnih operacijah, ki so jih omogočili luksemburški zakoni.

S sprejemom evra leta 2001 se je Grčija podredila ureditvi, da se mora država zadolževati pri zasebnih upnikih. S prehodom na evro se je za skoraj dvakrat povečal grški privatni dolg, ki so mu bile izpostavljene grške in evropske zasebne banke. S krizo leta 2008 se je poslabšal položaj zasebnih bank in tudi javnega sektorja. Grške vlade so se odzvale tako, da so nekajkrat z javnim denarjem dokapitalizirale zasebne banke. Hkrati so vpeljale »varčevanje«: z obojim so krizo zasebnega bančnega sektorja prestavile na grške delovne množice.

Vse skupaj ni pomagalo, zato se je Grčija leta 2010 prenehala zadolževati pri mednarodnih zasebnih finančnih ustanovah in se obrnila po pomoč na druge članice evrske skupine in Mednarodni denarni sklad. To je pripeljalo do dveh posegov evropske komisije, Evropske centralne banke in Mednarodnega denarnega sklada v letih 2010 in 2012, ko je Grčija s to zloglasno »trojko« sklenila osovražena »memoranduma o soglasju«.

Rezultat trojkinih posegov je, da so z javnim denarjem poplačali grške zasebne banke v celoti, mednarodne upnike pa delno, saj so grškim državnim obveznicam za dobro polovico zmanjšali nominalno vrednost. Ob tem so nekateri mednarodni skladi s špekulacijami z grškimi obveznicami pridobili velikanske dobičke. Trojka je krizo zasebnega finančnega sektorja predelala v krizo grškega javnega dolga; upniki zdaj niso več zasebne finančne ustanove, temveč Mednarodni denarni sklad, Evropska banka, evropske ustanove in države evrske skupine.

Žrtve »reševanja« so grški javni pokojninski skladi (ki so zgubili 14,5 milijarde evrov od 21 milijard rezerv) in druge javne ustanove, mali lastniki državnih obveznic (več kakor 15.000 družin je zgubilo življenjske prihranke) – in seveda celotna grška družba, saj so jo razdejali ukrepi, ki jih je trojka zahtevala za svoje usluge. Trojke zahteve so: privatizacija državnih podjetij in javnih dobrin; zniževanje plač in pokojnin; množično odpuščanje iz javnega sektorja; odprava kolektivnih pogajanj; fleksibilizacija trga dela.

Privatizacija policijske postaje

Grška država je, denimo, prodala zasebnikom stavbe ministrstva za pravosodje, ministrstva za izobraževanje, ministrstva za kulturo, ministrstva za upravno reformo in elektronsko upravo, stavbo policijskega poveljstva v Atenah in Solunu, stavbe statistične uprave, številnih lokalnih davčnih uradov in tako naprej – vse skupaj za 261,31 milijona evrov, potem pa je te stavbe najela nazaj za 20 let za nekaj manj kakor 600 milijonov evrov (plus stroški vzdrževanja in zavarovanja).

Družbeni učinki trojkega diktata so strahotni. Brezposelnost je od leta 2008 do 2013 narasla s 7,3 na 27,9 odstotka. Brezposelnost med mladimi je leta 2013 znašala 64,9 odstotka. 73,3 odstotka mladih med 20. in 29. letom je leta 2012 živelo pri starših. Plače v zasebnem sektorju so padle vsaj za 15 odstotkov, v javnem sektorju za več kakor 25 odstotkov. Učiteljske plače so zmanjšali za povprečno 40 odstotkov, zdaj dosegajo 60 odstotkov evropskega povprečja. V zadnjem šolskem letu je bilo v osnovnih in srednjih šolah brez kadrovskega pokritja 12.000 učiteljskih mest. Med letoma 2008 in 2012 so zaprli več kakor tisoč šol, skoraj dva tisoč so jih združili. V javnem sektorju so odpravili skoraj 300.000 delovnih mest. Letos je brez zdravstvenega zavarovanja dva milijona in pol oseb, četrтина prebivalstva. Pokojnine so povprečno znižali za 40 odstotkov – s tem so 45 odstotkov njihovih prejemnikov potisnili pod prag revščine. Leta 2012 so odpravili socialna stanovanja. Leta 2014 več kakor pol milijona ljudi ni imelo doma ali so živeli v negotovih ali neustreznih stanovanjskih razmerah. Ta čas živi pod pragom revščine 23,1 odstotka prebivalstva. Več kakor 34 odstotkov otrok živi v tveganju revščine in izključenosti. Najrevnejših 10 odstotkov prebivalstva je zgubilo 56,5 odstotka dohodka.

Politične zahteve upnikov, med njimi Slovenije, razkrajajo grško družbo. Pri tem so trojka in države – dajalke posojil, pa tudi grške oblasti, ki so sprejele zahteve, prekršile grško ustavo, ustanovno listino Združenih narodov, vrsto mednarodnih listin in pogodb o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, konvencijo o otrokovih pravicah, evropsko socialno listino itn. Evropska komisija, Evropska centralna banka in oblasti evrskih držav, ki so Grčiji dale posojila, so vrh tega prekršile še predpise EU, med njimi listino o temeljnih pravicah, pogodbo o Evropski uniji in pogodbo o delovanju EU. Nemara je značilno, da za sporazume med Grčijo in upniki velja angleško pravo. Poročilo meni, da so se s tem poskusili ogniti grški ustavi in obveznostim grške države po mednarodnih pogodbah. A poročilo opozarja, da taka operacija tudi po angleškem pravu ni legalna.

Poročilo dokazuje, da so grški dolgovi do Mednarodnega denarnega sklada, Evropske centralne banke in Evropske ustanove za finančno stabilnost nelegalni, nelegitimni in sovražni. Enako ocenjuje bilateralne dolgove do držav evrske skupine, med katerimi je tudi Slovenija.

Bilateralni dolgovi niso legalni, ker pri njihovem sklepanju niso spoštovali postopka, ki ga določa grška ustava; ker nobena izmed držav, ki so dale posojila, ni preverila učinka, ki ga imajo pogoji posojila na človekove pravice ljudi v Grčiji; ker zahteve upnic kršijo obveznosti glede človekovih pravic, ki jih nalaga grška ustava; ker te zahteve kršijo tudi določila več evropskih in mednarodnih

dokumentov o človekovih pravicah, h katerim so pristopile države upnice; ker sporazum vsebuje zlonamerna določila (ki razkrivajo, da upnice niso ravnale v dobri veri), kakor na primer zahtevo, da je treba določila sporazuma uveljaviti, tudi če se bo ugotovilo, da so v nasprotju z zakonom.

Bilateralna posojila niso legitimna, ker jih niso uporabili v dobro prebivalstva Grčije, saj so z njimi zgolj plačevali zasebne upnike Grčije. Nelegitimna so tudi zato, ker so bile obrestne mere previsoke v primerjavi s tistimi, s katerimi so dajalke posojila najele kredite, ki so jih potem dale naprej kot posojilo Grčiji. Spomnimo se, da se je takratni predsednik slovenske vlade s tem celo hvalil, češ da bo Slovenija s posojilom Grčiji naredila dobiček. A iz tega ne bo nič, saj so bile obresti toliko previsoke, da so jih pozneje znižali.

Bilateralni dolgovi so naposled sovražni. Države upnice se namreč ne morejo izgovarjati, da niso vedele, da pogoji posojil kratijo človekove pravice, demokratična načela in da so v nasprotju z mednarodnimi obveznostmi tako Grčije kakor držav upnic. Ko so leta 2012 sklepali drugi memorandum, so bili škodljivi učinki prvega že splošno znani. Države upnice so tudi vedele, da so pogoje posojil Grčiji vsilili.

Slovenija po grškem modelu

Če te obtožbe držijo, so nam oblasti naprtile hudo odgovornost pred grškim ljudstvom in naprednim človeštvom. A slovensko javno mnenje z veliko večino podpira evropsko in še zlasti nemško politiko do Grčije. To bržkone kaže, kako surovi postanejo ljudje pod kapitalizmom. Precejšnja večina podpira tudi politiko slovenske vlade do Grčije. To pa nemara kaže, da pod kapitalizmom ljudi zapusti tudi razsodnost.

Politika slovenske vlade do Grčije je namreč podaljšek njene politike do lastnega ljudstva. Od Grčije zahtevajo privatizacije, doma razprodajajo ljudsko bogastvo. Od Grčije hočejo, da odpravi socialno državo, doma uničujejo javno šolstvo, zdravstvo, socialno varstvo. V Grčiji uničujejo pokojninski sistem, doma razdirajo medgeneracijsko solidarnost. Od Grčije zahtevajo, da »fleksibilizira« trg delovne sile, doma forsirajo »nestandardne oblike zaposlitve«.

Tudi daljši časovni pogled kaže, da gre za isto politiko. V Grčiji so prejšnje buržoazne vlade z davčno politiko privilegirale kapital in bogataše ter siromašile državni proračun. Potem so z javnim denarjem rešile zasebne banke. Naposled so krizo evropskega kapitalizma naprtile lastnemu ljudstvu. Tudi Sloveniji vlade že od zgodnjih devetdesetih let z davčno politiko privilegirajo kapital in bogataše ter siromašijo državni proračun. Tudi tu so z javnim denarjem poplačali zasebne dolge. Naposled krizo evropskega kapitalizma nalagajo svojemu lastnemu ljudstvu.

Buržoazni blok v slovenski politiki je prav tako destruktiven, kakor so bile buržoazne vlade v Grčiji. A ta destrukcija je hkrati konstrukcija: ko uničujejo socialno državo, vzpostavljajo drugačno državo nove vrste. Z destrukcijo socialne države je v zahodni Evropi kapitalski razred enostransko odpovedal »razredni kompromis« fordistične države in začel novo razredno vojno. V postsocializmu je uničevanje socialne države pač končna epizoda v odpravi socializma in pri vzpostavljanju perifernega kapitalizma.

Ko »krčijo javne izdatke«, krčijo tisti del narodnega gospodarstva, ki doslej ni deloval po kapitalističnih načelih. S privatizacijo družbenih dejavnosti (zdravstva, šolstva, pokojninskega sistema, zavarovalništva ipd.) podrejajo akumulaciji kapitala družbeno bogastvo, ki prej ni bilo podrejeno kapitalistični logiki. Ko prodajajo družbeno bogastvo drugim državam, multinacionalkam in špekulantom, podarjajo mednarodnemu kapitalu presežno vrednost, ki jo bodo v prihodnosti ustvarili tukajšnji delovni ljudje. A hkrati spreminjajo način proizvodnje presežne vrednosti: vpeljujejo hujše izkoriščanje, povečujejo rezervno armado brezposelnih, odpravljajo dosežke delavskih bojev, uvajajo družbeni model, ki nima obzirov ne do družbenega ne do naravnega okolja. Spreminjajo tudi način, kako se bo presežna vrednost delila: čim manj državi, malo v podjetje, čim več lastnikom. V sodobnem evropskem in ameriškem kapitalizmu podjetja upravljajo tako, da čim bolj povečajo dividende za lastnike in ceno delnic na borzi. Z obojim prenašajo novo vrednost v finančni sektor. Se pravi, bodisi v špekulacije, ki ustvarjajo fiktivni kapital, bodisi v banke, ki najraje posojajo državam. Ko špekulativni baloni počijo, bodo škodo popravile države z javnim denarjem. Zato se bodo seveda še bolj zadolžile – a državne dolge bodo uredile »trojke«, s tem da bodo povečale izkoriščanje, »skrčile javne izdatke« in tako naprej, kakor opisuje poročilo o grškem dolgu.

Država nove vrste

Država nove vrste, ki jo ustvarjajo EU, Mednarodni denarni sklad in tukajšnji blok buržoaznih strank, je torej orodje sodobnega evropskega in ameriškega kapitalizma. V evroatlantskem kapitalizmu so bile vselej velike razlike (denimo med Skandinavijo in Sredozemljem), razlike med središčem in obrobjem so naraščale celo v okviru istih držav (npr. med severom in jugom v Italiji). A v sedanji krizi se obojne razlike še poglobljajo. Na eni strani evropske države same sebe spreminjajo po zgledu tretjega sveta v družbe z velikimi premoženjskimi in družbenimi razlikami, šibko in nesocialno državo ter surovim vladajočim razredom. Na tiste, ki se upirajo tej preobrazbi, pritiskajo evropske birokracije in nekatere avantgardne vlade. Janis Varufakis je v intervjuju za pariški Le Monde izjavil, da je prava tarča napada nemške vlade na Grčijo v resnici Francija s svojo socialno državo. Hkrati si zdaj severna Evropa ob pomoči EU ustvarja »notranje kolonije« v Sredozemlju in v postsocializmu. Kakor da se zgledujejo po ZDA, ki so si že zdavnaj v Latinski Ameriki ustvarile svoje »interesno področje«.

V Sloveniji vladajoča politika ustvarja novo vrsto države, ki je nekakšna neokolonialna tvorba. Destruktivnost vladajočega političnega bloka je posledica nedavne zgodovine tukajšnjih vladajočih skupin. Stenografsko rečeno: najprej je obstajala družbena podlaga za formiranje nacionalne buržoazije (»težno birokracija« iz socializma), a ta ni imela političnega zastopstva. Potem je prva Janševa vlada postavila politični projekt, da formira kompradorsko buržoazijo, a zanj ni bilo družbene podlage. Naposled je ostal samo še trop plenilcev in parazitov, ki je odvisen od evroatlantskih vladajočih skupin, sam pa se ne zmore sestaviti v lokalni vladajoči razred.

Ta dezorganizirani družbeni agregat poskušajo tako rekoč od zunaj disciplinirati z raznimi protikorupcijskimi in moralističnimi kampanjami, a kakor kaže, brez posebnega uspeha. Pravni sistem namreč ne more delovati, če nima opore v vladajočem razredu. Kapitalistična pravna država ne organizira samo izkoriščanja delovnih ljudi, temveč z ideologijo in represijo (njuno sintezo pa zagotavlja in uveljavlja pravni sistem) zlasti vzpostavlja in obnavlja družbeno kohezijo, ki omogoča in ohranja izkoriščanje. Med mehanizme razredne družbene kohezije sodi tudi to, da interes celotnega vladajočega razreda prevladuje nad interesi posameznih članov in članic tega razreda. Ta mehanizem v večini postsocialističnih dežel ne deluje.

Sedanji zgodovinski položaj se vrti v začaranem krogu: lokalni pravni sistem ne deluje, ker ni lokalnega vladajočega razreda; ni lokalnega vladajočega razreda, ker lokalni pravni sistem ne deluje. V tem položaju aparati neokolonialne birokracije EU pridobivajo moč, ki je postsocialistične države niso sposobne omejiti. Razredno vladavino vse bolj neposredno izvršujejo aparati in vladajoče skupine evroatlantskega kapitalizma. Pomislimo, kaj se nam lahko zgodi v tem položaju. Grško ljudstvo je v dolžniško katastrofo pripeljala kompradorska buržoazija. Kompradorska buržoazija je resda odvisna in izkoriščevalska, a njena naloga je, da zagotavlja vsaj minimalno družbeno kohezijo. Tukaj pa ni niti takšne »lumpenburžoazije« (kakor se je izrazil André Gunder Frank, pionir teorije »razvoja v podrazvitost«).

Tukajšnjim vladajočim skupinam po dveh zgodovinskih porazih preostane le še, da postanejo lokalni eksekutorji evroatlantskega kapitalskega razreda. To ustvarja svojevrstno razredno politično praznino v družbenem gospostvu. Ob delavskem gibanju, ki je za evropske razmere v Sloveniji močno, in ob praznini v organizaciji družbenega gospostva se odpirajo zgodovinske priložnosti v boju delovnih množic za družbeno pravičnost in za izhod iz kapitalizma. Ta boj bo toliko uspešnejši, čim bolj bodo tukajšnji delovni ljudje sposobni, da svoja prizadevanja povežejo z bojem množic v drugih državah. Začnemo lahko s tem, da premislimo, kaj za nas pomeni nasilje nad grškim ljudstvom.

Rastko Močnik